

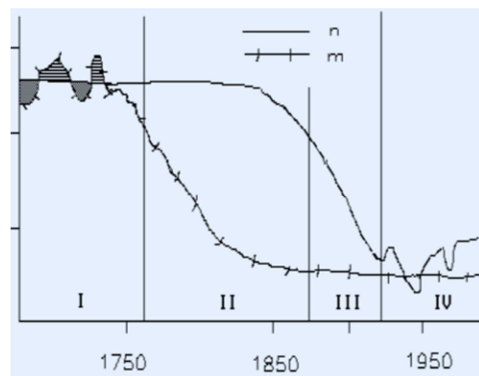
GUIA DE CLASSE – La revolució industrial

5. LA INTEGRACIÓ DE L'ECONOMIA INTERNACIONAL DURANT EL SEGLE XIX.

Model demogràfic europeu

1. Reducció de la mortalitat catastròfica (sobre tot la pesta bubònica), des del segle XVIII. Gran creixement de la població.

- ↪ malgrat això foren causa de molta mortaldat la verola al segle XVIII –que no fou eradicada fins la segona meitat del segle XX-, i el còlera al segle XIX.
- ↪ El paludisme (malària) continua actualment causant alguns centenars de milions d'afectats i uns pocs centenars de milers de morts a les zones tropicals i subtropicals, especialment a l'Àfrica. Dos terços dels morts són menors de cinc anys.

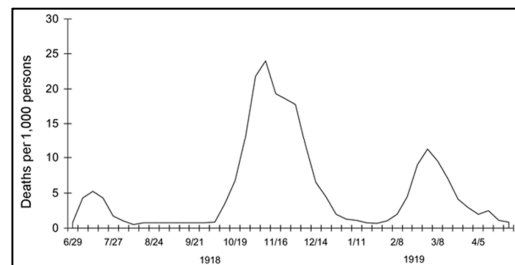
2. Reducció de la mortalitat ordinària, des de la 1ª m del XIX. Continua el creixement de la població.

3. Reducció de la fecunditat, des de la 2ª meitat del XIX.

4. Envelliment notori de la població, des de inici del XX.

5. Desacceleració del creixement, des del 2n quart del segle XX.

- ↪ El gràfic d'Espanya mostra un retard en la cronologia de reducció de la natalitat i la mortalitat.
- ↪ La grip “espanyola” de 1918 (virus A-H1N1) significà una mortalitat excepcional en uns moments en què la mortalitat catastròfica ja no incidia en la dinàmica demogràfica. Les morts oscil·laren entre un mínim de vint i un màxim de cent milions de persones.
- ↪ Fins el Covid-19 (2019→) les infeccions víriques no arribaren a ser pandèmies. Això va ser així en el cas del Sars (2003→), Grip aviar A-H5N1 (1997→ i 2004→), Zika (2007→), Mers (2012→), i Ebola (2014→), que, a diferència del Covid-19, tingueren un impacte limitat a nivell global, encara que podia ser important a nivell local. Altres tipus de grip localitzades també significaren molts morts.

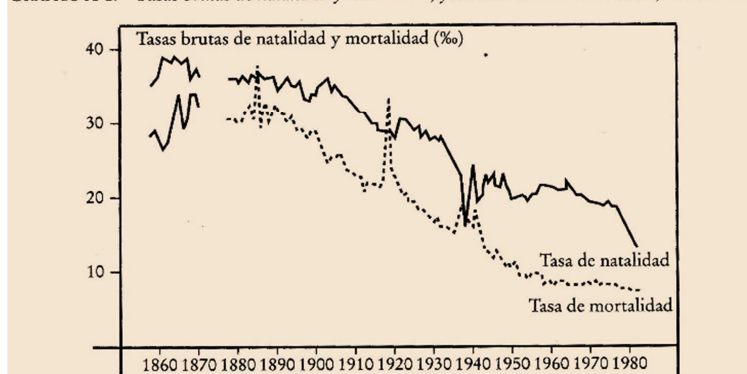

Moviments migratoris

- o al segle XIX i al 1r terç del segle XX, emigracions des d'Europa a Amèrica i Austràlia.
- o fins la II Guerra Mundial, 60 milions d'europaus han emigrat a ultramar [60% USA, la resta principalment a Argentina, Canadà, Brasil i Austràlia]

Espanya

GRÁFICO X-1. Tasas brutas de natalidad y mortalidad, y tasa de crecimiento natural, 1858-1983.

Argentina (taxa mitjana anual de creixement, ‰)			
	cr	cm	cn
1869-1895	30	17	13
1895-1914	35	19	16
1914-1947	20	5	16
1947-1960	17	4	13
1960-1970	14	0	14

- o 1904-1914, 1 milió per any
- o la crisi de 1929 i les lleis restrictives americanes precedents → atur emigració transoceànica.
- o vegeu primera pregunta de la Pràctica 3 sobre migracions.

El comerç

1800-1913: el creixement del comerç mundial > que el creixement de la producció; això significa que hi ha més producció que es comercialitza → consolidació del mercat mundial; control per Europa del comerç:

- o exportació de productes industrials / importació de productes primaris (primeres matèries i productes alimentaris);
- o ciutats que controlen el comerç d'un determinat producte: cotó (Liverpool); seda (Milà), cereals (Anvers i Xicago); tota mena de productes (Londres i Nova York);
- o nous jaciments d'or (Califòrnia, Austràlia, Alaska, Àfrica del Sud) → bona base per a la indústria;
- o Tractat Cobden-Chevalier (1860) entre Gran Bretanya i França, que va ser imitat per altres països i va significar un avanç cap a un comerç multinacional.

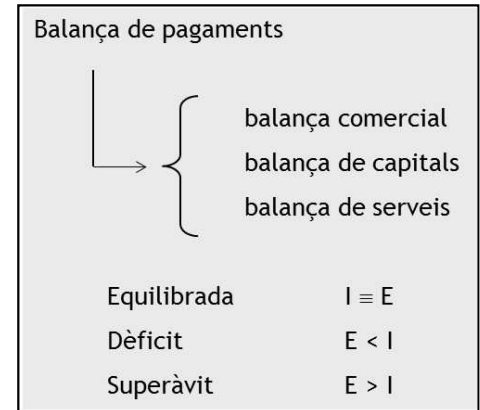
1876-1913:

- o % estable dels productes primaris (62-64%) (i dels manufacturats), malgrat el creixement industrial des de 1850; per què?:
 - reducció modesta de les importacions dels països industrials;
 - creixement modest dels intercanvis entre països subdesenvolupats;
 - canvi en el pes d' EEUU i altres zones desenvolupades d'ultramar i pèrdua de pes d'Anglaterra;
 - dins els productes primaris, creixement de les primeres matèries no agràries;
- o Països desenvolupats:
 - exportacions: disminució del tèxtil i creixement dels productes metàl·lics i altres (química, paper, fusta, ceràmica, vidre,...);
 - causes: canvis industrials → reducció de la producció primària i augment de la producció manufacturera: reducció del tèxtil però augment de manufactures metàl·liques, química i productes enginyeria;
 - reducció productes primaris;
 - expansió comerç;
 - divisió internacional treball;
 - dèficit de la balança comercial dels països industrials amb els països subministradors de primeres matèries. Gran Bretanya ho compensa amb els superàvits de les balances de capitals i de serveis. Per tant té una balança de pagaments positiva.

c. 1860: incorporar les anàlisis de les balances comercials de Gran Bretanya, Estats Units i la Índia.

Anglaterra:

- o dèficit de la balança comercial
- o lliurecanvista; importadora de primeres matèries i articles primaris; però
 - exportacions de productes industrials als països subdesenvolupats no europeus;
 - préstecs;
 - exportacions invisibles (serveis bancaris, assegurances, nòlits i rendes d'inversions);
- o per tant, *superàvit en la balança de pagaments*. Aquest li permet comprar als països industrials, ajudant-los a solucionar el seu dèficit amb els països primaris;
- o a partir de 1870 Anglaterra va perdent paper en el comerç mundial; però c. 1913 7/8 primeres matèries (sense comptar el carbó) i el 50% de l'aliment són importats;
- o a partir de 1890, les exportacions:
 - es mantenen en tèxtil, química i material no ferri;
 - disminueixen en ferro, acer, manufactures metàl·liques i material de transport;
 - augmentaren en béns acabats com mobles, cuir,...
 - indústria no competitiva, ja que la maquinària i els productes de ferro i acer tenen una demanda en ascens a nivell mundial; mentre l'exportació principal anglesa (tèxtils de cotó) afecta a una demanda en descens;
- o *el creixement comercial de la 2m XIX, els canvis en la direcció del comerç i la composició dels béns configuren el mercat mundial, ara ja plenament format.*

Dependència respecte la importació de cereals a partir de 1850.

blat importat / consum R.U.

1811-30	3 %
1831-51	13
1851-60	30
1891-95	79

Capitals i inversions

- o les inversions estrangeres afavoreixen el desenvolupament de la producció total, possibilitant la relació entre capital, treball i capacitat empresarial. Ex: Europa i Nord-Amèrica als primers temps de la industrialització.
- o en països productors de productes primaris (Àsia, Àfrica i Amèrica Llatina) la inversió directa en indústries exportadores [cultius exportació i mineria] no significa millores en els nivells de vida [els beneficis van als inversos dels països exportadors de k].
- o excepció feta dels préstecs governamentals emprats per finalitats militars o pel manteniment de parlaments o governs repressius, els fluxos de capitals al segle XIX contribueixen al creixement econòmic. Però creixement no significa desenvolupament. Quan el creixement beneficia la societat, és a dir hi ha un determinat grau de repartiment de la riquesa, aleshores es pot parlar de diferents graus de desenvolupament. Aquest fet es dona rarament en les relacions de dependència colonial:
 - els països creditors se'n beneficien [obtenen aliment i primeres matèries barates; recuperen interessos i k que permeten crear fons de k circulant per a la reinversió].
 - els països deutors poden veure millores com la construcció de k social fix i augment de producció de productes exportables, però generalment es paguen salaris baixos i

no hi ha un grau significatiu de repartiment de la riquesa entre la població de la colònia.

- o fins 1914, els capitals fomenten el creixement econòmic i l'augment dels intercanvis comercials desiguals a nivell internacional, continuant el que ja hem vist des del segle XVI i XVII.

- o inversió estrangera fins 1914:
inversions estrangeres fins 1914
(x 10⁶ \$)

GB	18.380
França	7.350
Alemanya	4.840
EEUU	3.484

- o inversió exterior de capitals: 1914: Anglaterra no arriba al 50% mundial, el 95% fora d'Europa.

Patró or

- o a Anglaterra es consolida des de f. XVIII, però curta durada com a sistema internacional [1897 o 1880 fins 1914]. Vegeu l'excel de l'espai virtual.

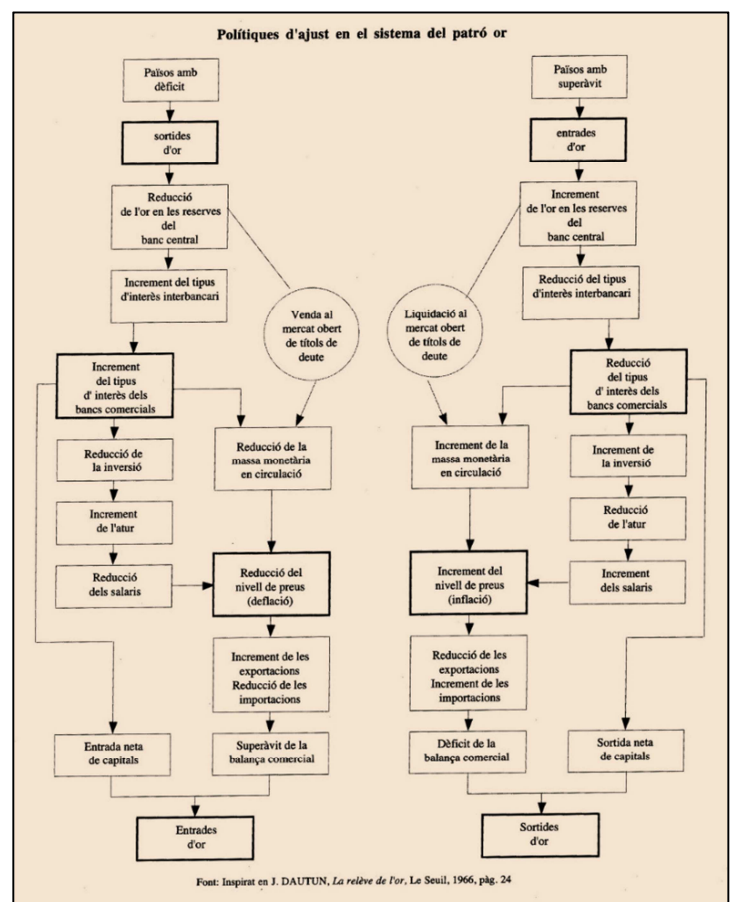
- o Londres, centre financer del món; important mercat de k a Londres [especialment a partir de 1870] R amb l'ús de la £ com a moneda internacional.

- o la £, moneda internacional acceptada. S'empra en lletres de canvi, s'accepta la seva convertibilitat en or i hi ha estabilitat de la £ en relació a l'or entre 1821-1914:

- es treballa en £ per l'interès que genera si es dipositen al banc.
 - l'or, paper secundari en saldar deutes internacionals.
 - prestigi de les cases de descompte britàniques i interessos més favorables a Londres.

- o en el marc del patró les monedes integrades tenen un canvi pràcticament constant, la qual cosa fa que no es jugui amb l'apreciació o la depreciació de la moneda en les relacions comercials internacionals. Això dóna molta estabilitat en les relacions econòmiques internacionals.

- o segle XIX: superàvit per compte corrent en les relacions internacionals, però poques reserves per inversió.

Imperialisme [que consolida i desenvolupa els intercanvis comercials desiguals]

Segons Lenin [vegeu text a Documentació Complementària de les pràctiques]

1. concentració de la producció i dels capitals → poder en la vida econòmica; imperialisme, estadi superior del capitalisme.
2. fusió del capital bancari i de l'industrial, creant-se el capital financer.
3. exportació de capitals més important que l'exportació de mercaderies; s'inverteix sobretot a països desenvolupats i països que no són de nova colonització.
4. associació internacional de monopolistes.
5. repartiment del món (Conferència de Berlín, 1885).

Interpretacions (teories)

- o Lenin, l'imperialisme com a estadi suprem del capitalisme; necessitat d'inversió de k [finances].
- o Julien, competència pels mercats.
- o Langer, altres factors, a més dels estrictament econòmics.
- o Raymond Aron, poder, glòria, expansió territorial, missionerisme religiós.
 - pressió demogràfica, filantropia.
 - França, prestigi després de la desfeta de 1870.
 - Anglaterra, la construcció de Suez ofereix més interès estratègic que comercial.
 - Preocupació d'ésser present a tot el món [un gran imperi...] i de controlar la ruta de les Índies.

Conferència de Berlín, 1885

Segona revolució industrial [1850-1950]

- o ciència i tècnica aplicades a la producció.
- o grans empreses i mercat mundial.
- o revolució dels transports i de les comunicacions. Canal de Suez (1869) i Canal de Panamà (1914).
- o divisió del treball (taylorisme o fordisme) però a gran escala si ho comparem amb el plantejament d'Adam Smith.
- o divisió internacional del treball:
 - Anglaterra, França i Alemanya vénen productes industrials.
 - EEUU, Canadà, Índia, Xina, Austràlia productes primaris.
 - intercanvis comercials desiguals (especialment amb els països del Tercer Món que vénen productes primaris a preus baixos fins 1970, en què, a més, incorporen la venda de productes industrials).
- o indústries elèctrica i química.
- o energia hidroelèctrica i petroli.
- o consum més massiu.
- o competència entre EEUU, Gran Bretanya i Alemanya.
- o inversió exterior de capitals.

Acer per a la construcció

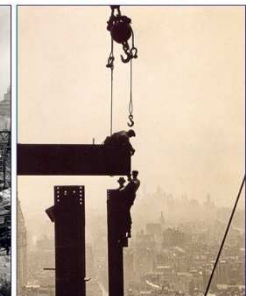
Tour Eiffel, 1889

Rockefeller Center, 1932

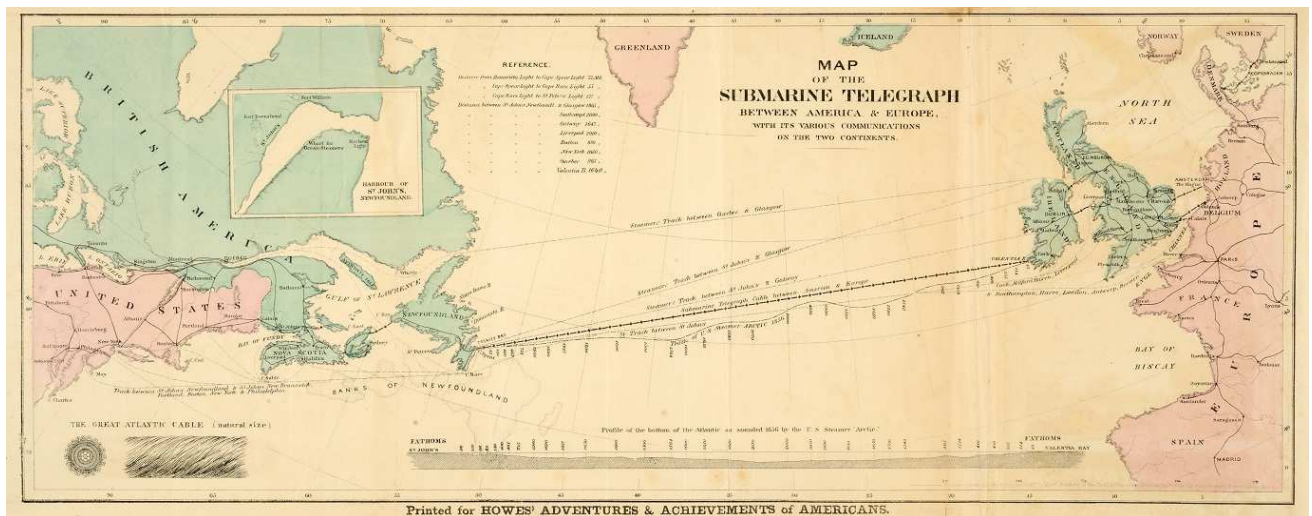
Empire State, 1931

The Second Industrial Revolution:
Electricity and Chemicals: 1875-1905

1836: Samuel F. B. Morse invents the telegraph.
1866: Cyrus Field lays the first successful transatlantic cable.
1876: Alexander Graham Bell invents the telephone.
1879: Thomas Edison invents the incandescent light bulb.
1892: Rudolf Diesel patents the diesel engine.
1899: Guglielmo Marconi invents the wireless.
1903: The Wright Brothers make the first successful airplane flight.
Recordeu el paper de N. Tesla (fitxa invents)

- o desenvolupament / subdesenvolupament relacionats amb l' imperialisme.

Crisi finisecular [1873-1896]

Context

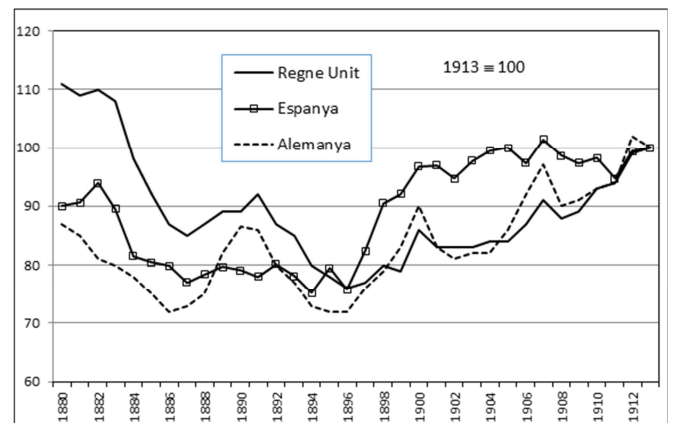
- o les millores productives i en el transport a causa de la Segona Revolució Industrial augmenten l'oferta de productes en el mercat mundial.
- o la desigual distribució de la renda a nivell mundial fa que una gran part de la seva població no tingui accés a aquests productes, generant-se una sobreproducció relativa i una depressió.

Mecanització als USA i a Anglaterra a partir de mitjan segle XIX.

Característiques

- o deflació dels preus industrials, primeres matèries i alimentaris; 1874-84: el carbó, reducció del 40%; el ferro, el 60% i l'acer, el 70%.
 - als 80s els cereals i el cafè i sucre.
 - la reducció dels preus no es deu tampoc a una reducció de la demanda, sinó a un augment de la producció i reducció de costos.
- o augment de la producció (tècniques).
- o rendiment decreixent dels capitals amb interessos molt baixos.
- o contracció de les exportacions, especialment de les angleses. Anglaterra ja no és l'únic taller (de monopoli a competència); enfrontament econòmic; no s'adapta a les noves demandes.
- o en els moments anteriors a la IGM,
 - els millors clients són els països industrials.
 - protecció del mercat interior en contraposició al liberalisme econòmic de mitjan XIX.

- l'augment de la renda real per càpita al primer món (centre, metròpoli) significa que hi ha més recursos i per tant es compren cada cop més comoditats ja que les necessitats bàsiques estan satisfetes. Recordem que als USA augmenta el producte real per càpita: de 233 \$ el 1867-73 a 632 \$ el 1912-16 (en preus de 1929).

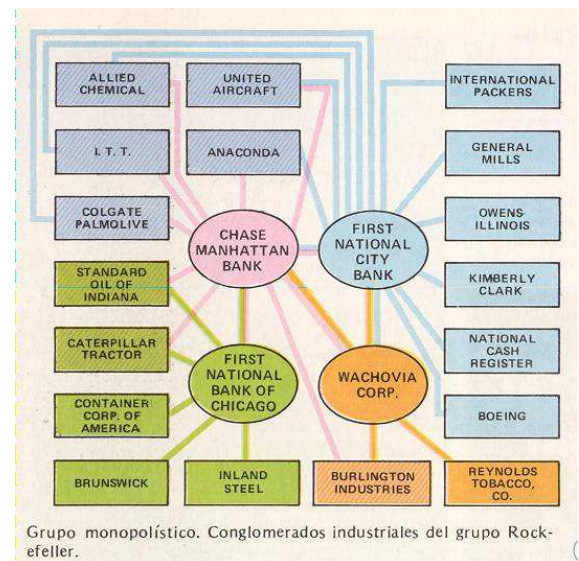

SS Ancon, primer vaixell en passar pel Canal de Panamà.

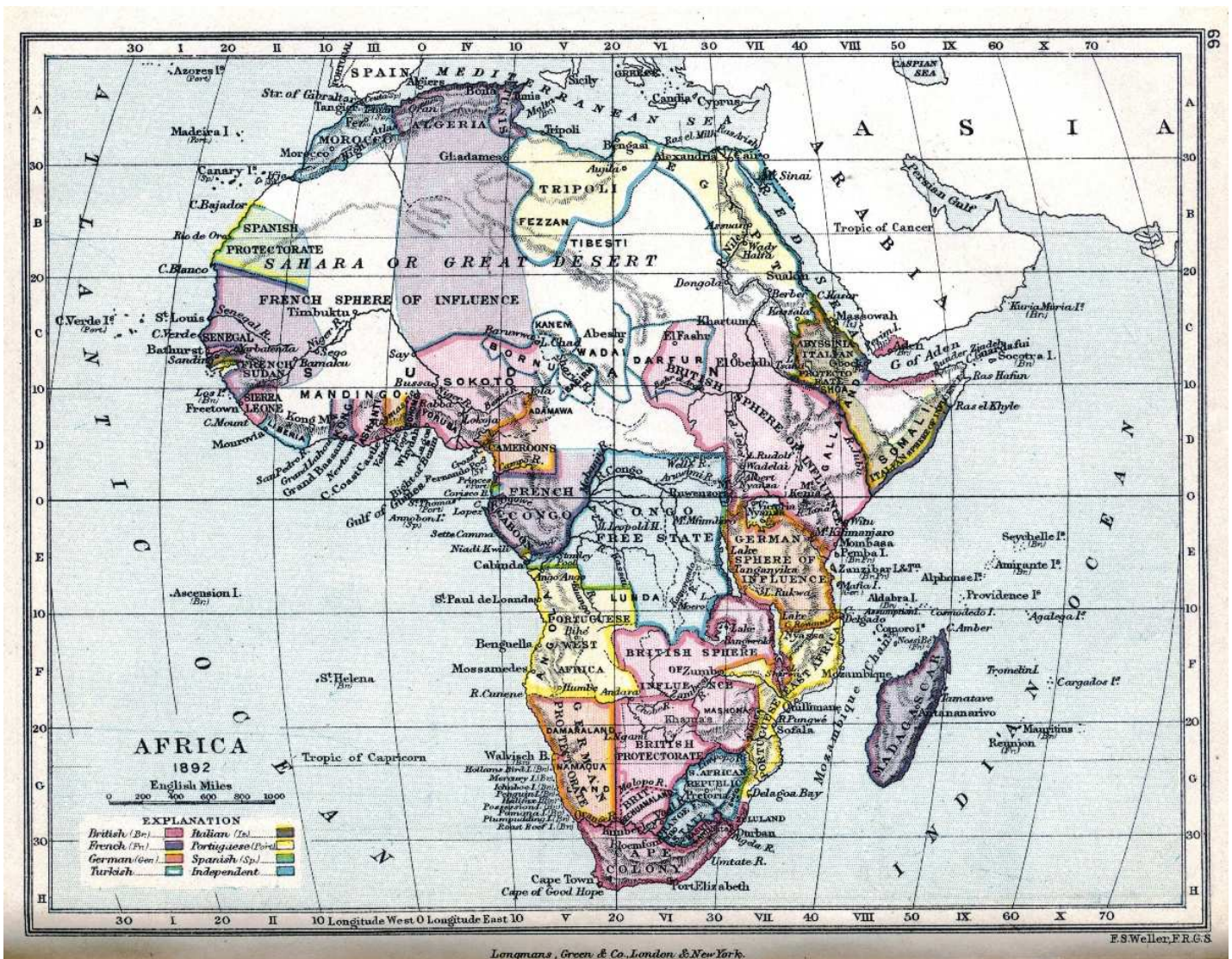
Superació de la crisi finisecular, accentuant l'imperialisme.

- o es passa de la lliure competència al monopoli [contradicció amb el liberalisme econòmic]:

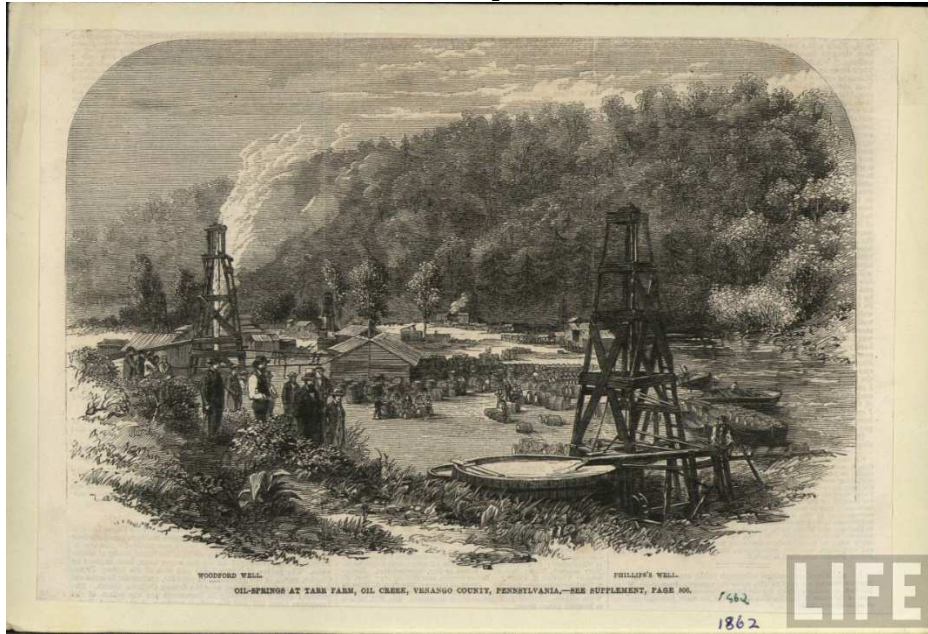
- trust: societat que controla la > d'un sector industrial a nivell nacional o internacional. El "Dynamite Trust Ltd" (1886) d'Alfred Nobel és el primer trust.
- cartel: empreses d'un mateix sector que es posen d'acord en les condicions del mercat del sector (preus,...). Per exemple, el cartel del petroli anomenat "Set germanes" als anys 1960.
- holding: és tracta d'una societat que controla diverses altres empreses de diversos sectors. Per exemple, el grup Rockefeller.

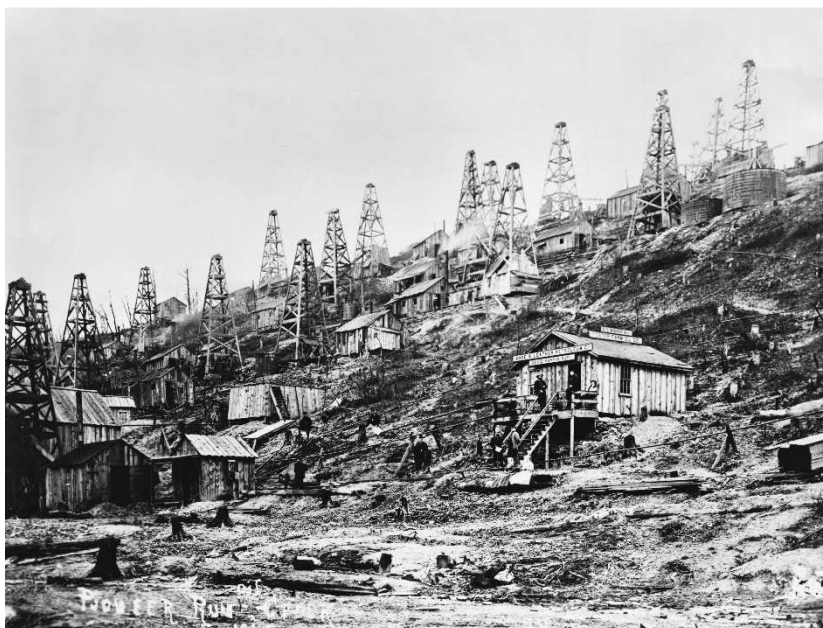
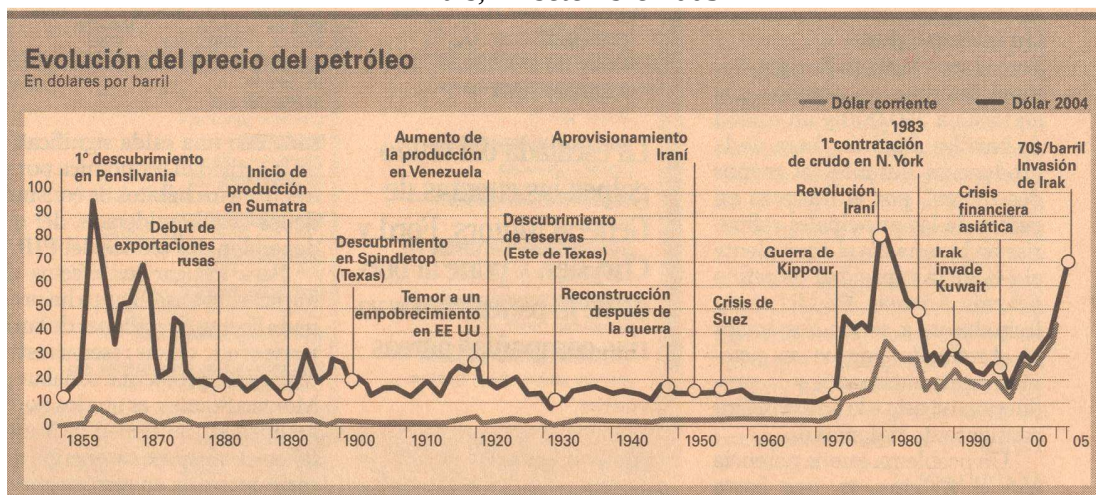
- o holdings bancaris belgues: *Société General de Belgique*: banc d'inversió (SA) ⇒ crea indústries i participa en indústries ⇒ holding financer. O alemanys.
- o es marginen les petites i mitjanes indústries, fusionant-se les grans amb el capital financer mundial; tendència a la concentració (capitalisme monopolista).
- o en relació a les grans empreses hi havia dos sistemes:
 - el sistema anglosaxó es caracteritzava per la importància del mercat borsari. La banca té un paper secundari i de recolzament a activitats corrents i no d'inversió.
 - el sistema alemany és de banca mixta (universal), la borsa és secundària. Existeix una circulació d'informació entre empreses donats els vincles que tenen amb els bancs.
 - avui: tendència a la hibridació.

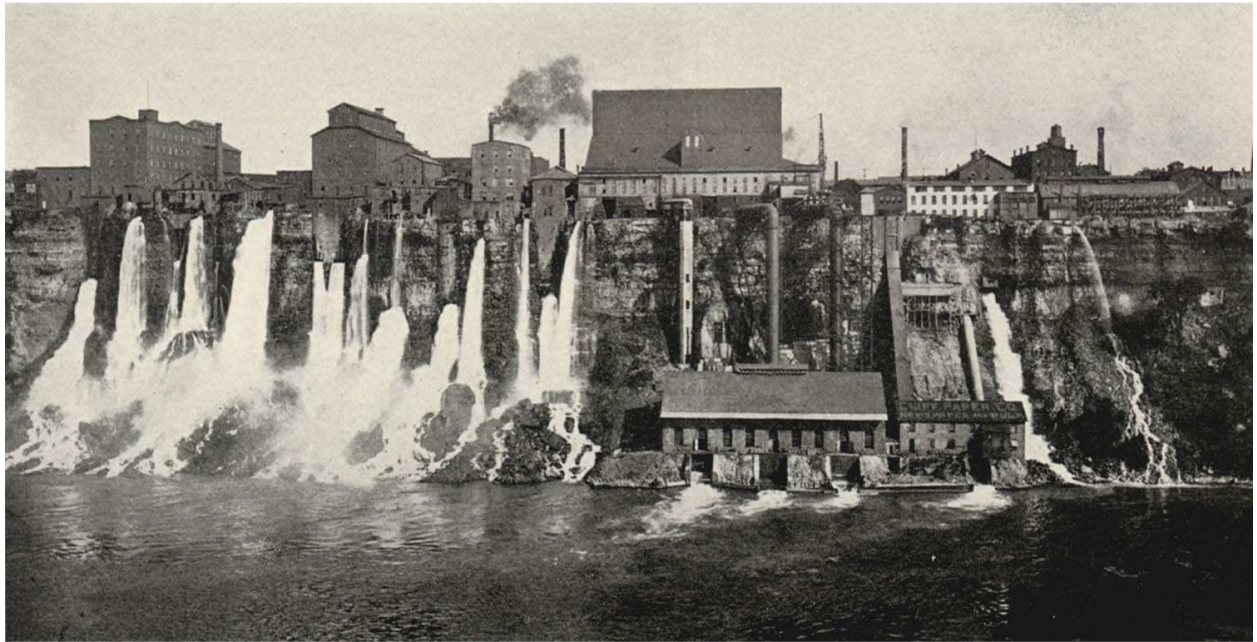
L'era del petroli

El País, 11 setembre 2005

The Niagara Falls Hydroelectric Power and Manufacturing Company ["Schoellkopf Plant"]

El canal de Suez (1869)

El canal de Panamá (1914)

